

## פוסט 23: גישות של מרצים להוראה ושל סטודנטים ללמידה – הוראה מרוכזת-מורה לעומת מרוכזת-לומד

ע"י פרופ' נירה חטיבה, לשעבר ראש המרכז לקידום ההוראה, אוניב' תל אביב

כל ההבדלים הבין-דיסציפלינריים שעסקנו בהם עד כה התמקדו בנושאי הוראה. גם אלו מבין הפוסטים הקודמים שעסקו בקשיי הלמידה של הסטודנטים, התמקדו בגורמים בהוראה שמביאים לקשיים בלמידה. הפוסט הזה מתייחס לראשונה לנושאי למידה ומשמש כהכנה להצגת מחקר מסוים בפוסט הבא, על הקשר בין תפישות המרצים את ההוראה המתבטאות בגישותיהם להוראה ותפישות הסטודנטים את הלמידה המתבטאות בגישותיהם ללמידה, והבדלים בין-דיסציפלינריים בהקשר זה.

### גישות של מרצים להוראה

בעשורים האחרונים של המאה ה-20 זיהו מחקרים רבים בתחום ההוראה בחינוך הגבוה מגוון של "גישות להוראה". Kember (1997) ארגן את הגישות שזוהו במחקרים שונים לחמש גישות עיקריות על פי היחסים בין המורה, הסטודנט והתוכן:

1. **המורה חולק את המידע** (imparting information): המורה מעביר בשיטת ההרצאה את התוכן שהכין מראש. בהוראתו הוא מתעלם כמעט לחלוטין מהסטודנט – מיכולותיו, הידע שלו, תפישותיו והבנתו את החומר המועבר. הסטודנט נתפש ככלי שלתוכו נשפך המידע ללא שום התחשבות באופן שבו המידע נקלט. המטפורה היא שהמורה 'שופך' את הידע לתוך ראשו של התלמיד כפי ששופכים נוזלים לתוך כד... .
2. **המורה מעביר ידע מובנה** (transmitting structured knowledge). גם בגישת הרצאה זו קיימת המטפורה של העברת מידע אלא שיש כאן גם התייחסות לסטודנט בכך שמושמת תשומת לב רבה לאיכות הצגת החומר. המרצה מציג את החומר בדרך מובנית, מאורגנת ובהירה, מפשט את ההסברים לסטודנטים ובקל על הבנתם, משתדל להציג את החומר בדרך מעניינת ולקדם את המוטיבציה שלהם ללמוד את החומר. אבל הסטודנט עדיין קולט פסיכי בתהליך הלמידה.
3. **המורה מקיים אינטראקציה מורה-סטודנט המקדמת גילוי של החומר והבנתו** (student-teacher interactions). תוך כדי האינטראקציות, הסטודנט מגלה את החומר והבנתו מתפתחת. ההרצאה משולבת בפעילויות למידה כמו עריכת ניסויים ופתרון בעיות בכיתה.
4. **המורה מלמד באופן שמקל על הסטודנטים ועוזר להם להבין** (facilitating understanding). תפקיד המורה משתנה לחלוטין ומתמקד בעזרה לסטודנטים בלמידתם. המורה מכיר בסטודנטים כאינדיבידואלים עם צרכים ייחודיים מגוונים, לעומת תפישתם כקבוצה הומוגנית שצריכה לקבל הוראה הומוגנית לכולם.
5. **המורה פועל לפיתוח אינטלקטואלי/שינוי תפישתי של הסטודנטים** (conceptual change- intellectual development) התפקיד העיקרי של המורה הינו שינוי התפישות של הסטודנטים וקידום הבנתם.

ניתן לראות את חמש הגישות הללו כמציגות את התייחסות המורה ללומד על רצף – החל מהתעלמות כמעט מוחלטת מהלומד וצרכיו ועד התמקדות עמוקה בנושאים אלו. קמבר כינס את חמש הגישות להוראה שלעיל לשתי קבוצות שהוא כינה 'אוריינטציות', שניתן לראות בהן שתי קצוות על אותו רצף. בקצה אחד של הרצף נמצאת **אוריינטציה מרוכזת-מורה/מכוונת-תוכן** הכוללת את הגישות 1-2 שלעיל ובקצה השני, **אוריינטציה מרוכזת-לומד/מכוונת-למידה** הכוללת את הגישות 4-5. הגישה האמצעית, 3, נחשבת כגישת מעבר.

בעשרות השנים האחרונות, המושגים 'הוראה מרוכזת-מורה' ו'הוראה מרוכזת-לומד' נעשו שכיחים בכל עיסוק בנושאי הוראה ולמידה. הוראה מרוכזת-מורה בחינוך הגבוה מקושרת בעיקר לשיטת ההרצאה, ואילו הוראה מרוכזת-לומד מיושמת בדרך כלל בשיטות של 'הוראה ללמידה פעילה' שמפעילות את הסטודנטים בדרכים מגוונות כמו למידה עצמית/יחידנית, עבודה בקבוצות, למידה באמצעות סימולציות, פתרון בעיות, סביב פרויקטים, הוראה משולבת/הפוכה ועוד ועוד. המבנה הארגוני לפי קמבר כלעיל מציג רקע מכליל לשני המושגים של הוראה ממוקדת

מורה/לומד. כל המתעניין ברקע התיאורטי והאפיסטמולוגי של אוריינטציות ההוראה הללו מוזמן לקרוא את המאמרים ברשימת הקריאה כלהלן והם יפנו אותו לאחרים נוספים.

### איך ניתן לחקור גישות של מרצים להוראה?

חטיבה ובירנבוים (Hativa & Birenbaum, 2000) בנו בהליך מורכב ביותר שאלון מיוחד לזיהוי של גישות מרצים להוראה, וביססו את המהימנות והתקפות של השאלון. הן הסתמכו בעיצוב הסולמות והפריטים על שתי האוריינטציות וארבע הגישות של המרצים להוראה (פרט לזו האמצעית) לפי התיאוריה של קמבר (1997) כלעיל. השאלון כלל 114 פריטים רבי ברירה מטיפוס ליקרט שאורגנו ב 15 סולמות.

### גישות של סטודנטים ללמידה

בעשורים האחרונים של המאה ה-20 נערכו גם מחקרים רבים שעסקו בלמידת הסטודנטים. מרבית המחקרים הללו זיהו שני רכיבים מרכזיים/חיוניים של גישות ללמידה: מוטיבציה ואסטרטגיות קוגניטיביות.

חוקרים אחדים הציעו כמה טקסונומיות שונות לגישות ללמידה של הסטודנטים. אחת הטקסונומיות המקובלות ביותר שהוצעה על ידי קבוצת החוקרים, Entwistle and Ransden, (1983); Entwistle and Tait (1990), ואחרים, Pintrich et al., (1991) רגשי/אפקטיבי של מוטיבציה, ורכיב קוגניטיבי/אסטרטגי, כאשר הרכיב האסטרטגי מיישם את הרכיב המוטיבציוני. שלוש הגישות ללמידה הן:

1. גישה שטחית המורכבת ממוטיבציה חיצונית ללמידה ואסטרטגיות למידה שטחיות
2. גישה מעמיקה המורכבת ממוטיבציה פנימית ללמידה ואסטרטגיות למידה מעמיקות
3. גישה מאורגנת/אסטרטגית המורכבת ממוטיבציה תחרותית/הישגית ללמידה ואסטרטגיות למידה הישגיות

### איך ניתן לחקור גישות של סטודנטים ללמידה?

על בסיס התיאוריה שלהם לגבי גישות הסטודנטים ללמידה כלעיל, פינטריץ' ועמיתיו (Pintrich et al, 1991) פיתחו שאלון עם 81 פריטים רבי-ברירה על סקלת ליקרט לזיהוי גישות של סטודנטים ללמידה. בשאלון זה הסטודנטים מתבקשים לדווח על נטיות המוטיבציה שלהם ועל אסטרטגיות הלמידה שלהם לגבי קורס מסוים שבו הם לומדים. החוקרים ביססו את המהימנות והתקפות של השאלון.

### מקורות קריאה

Entwistle, N. J. & Ransden, P. (1983). *Understanding student learning*. London: Croom Helm.

Entwistle, N. J. & Tait, H. (1990). Approaches to learning, evaluation of teaching, and preferences for contrasting academic environments. *Higher Education* 19(2), 169-194.

Hativa, N., & Birenbaum, M. (2000). Who prefers what? Disciplinary differences in students' approaches to teaching and learning styles. *Research in Higher Education*, 41(2), 209-236.

Kember, D. (1997). A reconceptualization of the research into university academics' conceptions of teaching. *Learning and Instruction* 7(3), 255-276.

Pintrich, P. R. et al (1991). A manual for the use of motivated strategies for learning questionnaire (MSLQ). Ann Arbor, MI: University of Michigan, National Center for Research to Improve Postsecondary Teaching and Learning.